

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘLOWEGO
W ŻABRZU

Kamień graniczny A.G pola górniczego kop. rudy cynku „Antonie Grube” („Antonia”), osadzony w 1838 roku w okolicach Nowych Rept.

Kopalnia założona przez hrabiego Karola Łazarza Henckel von Donnersmarcka, ostatecznie wcielona została do państwowej kopalni „Fryderyk” w Tarnowskich Górach.

Co to za kamienie?

W miejscu znalezienia cennych minerałów i kruszców powstawały kopalnie. Na Śląsku dotyczyło to złóż żelaza, ołowiu, cynku i węgla. Przed nadaniem kopalni należało wykonać pomiary geodezyjne, plany oraz określić granicę pola górniczego. Granice wyznaczał uprawniony mierniczy poprzez ustawianie na powierzchni gruntu kamiennych znaków. Były to górnicze kamienie graniczne. Mimo że kamienie znajdowały się na powierzchni, wyznaczały podziemny zasięg kopalni.

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘGLOWEGO
W ŻABRZU

Kamień graniczny Hp.G pola górniczego kop. rudy cynku „Hippolith Grube” (kop. „Hipolit”) osadzony w 1838 roku w pobliżu Stolarzowic (Bytom).

Pierwszymi właścicielami pola górniczego kopalni byli Karol Godula i hrabia Karol Franciszek von Ballestrem. Później pole przeszło w ręce innych właścicieli.

Tajemne znaki

Górnice kamienie graniczne opisane są w postaci wykutych znaków po jednej lub dwóch stronach kamienia. Wszystkie posiadają nazwę kopalni w postaci monogramu oraz rok pomiaru oznaczający datę umieszczenia kamienia w ziemi. Wryta rzymska lub arabska cyfra określa kolejny kamień danego pola górniczego, gdyż każdy kamień miał własny numer. Wszystkie posiadają na swej powierzchni wybite godło górnicze w postaci kupli. Symbol ten pozwala odróżnić je od innych pomników wykonywanych w tamtych czasach.

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘGLOWEGO
W ŻABRZU

Drugi kamień graniczny pola górniczego kop. rudy cynku „Hippolith Grube” (kop. „Hipolit”), osadzony w 1838 roku w pobliżu Stolarzowic (Bytom).

W latach 60. XIX w. pole kopalni przeszło w ręce „Spadkobierców Georga von Giesche” i barona Salliego Horschütz von Hamburg.

Osadzone w ziemi

W kamieniach wyróżniamy część nadziemną i podziemną. Część podziemna służyła do utwierdzenia kamienia w ziemi. Kamienie były solidnie osadzane w gruncie, by utrudnić ich przewrócenie, wykopanie i przeniesienie w inne miejsce. W terenie stawiane były w takiej od siebie odległości, by zawsze widoczny był kamień sąsiedni. Nadania powinny mieć prosty i regularny kształt. Pola zakładane w górzystym terenie o nieregularnym kształcie wyznaczała duża ilość kamieni.

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘGLOWEGO
W ZABRZU

Kamień graniczny Paul.G pola górniczego kop. rudy cynku „Pauline Grube” („Paulina”), osadzony w 1844 roku, w pobliżu Stolarzowic (Bytom).

Założycielem i tej kopalni był hrabia Karol Łazarz Henckel von Donnersmarck. Pole zmieniało właścicieli, by ostatecznie stać się częścią kopalni „Fryderyk” w Tarnowskich Górach.

Co na to prawo?

Wszystkie skarby znajdujące się w ziemi były własnością monarchy. Przemysłowiec, który odkrył ciało kopalne, miał pierwszeństwo do otrzymania nadania pola górniczego i wydobywania złoża. Nadania wydawał odpowiedni Urząd Górniczy w Prusach w imieniu Ministra Dóbr Państwa. Właściciel gruntu nie miał prawa zabronić na swoim terenie prac poszukiwawczych. W momencie powstania nowej kopalni, mógł jednak zostać jej współudziałowcem.

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘGLOWEGO
W ŻABRZU

Kamień graniczny H.G pola górniczego kop. rudy cynku „Hyppocrates Grube” („Hipokrates”), osadzony w 1844 roku w pobliżu Stolarzowic.

Kopalnię założył hrabia Karol Łazarz Henckel von Donnersmarck. Również ta kopalnia po zmianach własnościowych weszła w skład kopalni „Fryderyk” w Tarnowskich Górach.

Czy górnicy gwarzyli?

Dawni górnicy stowarzyszeni byli w spółkach zwanych gwarectwami. Słowo gwarek oznaczało przemysłowca, a nie górnika pracującego w kopalni. Etymologia słowa wywodzi się od możliwości wznoszenia „gwaru”, czyli zabierania głosu na zebraniach w gwarectwach górniczych. Gwarek mógł prowadzić działalność górniczą po uprzednim opłaceniu „olbory”, czyli dziesięciny górniczej za udzielone mu nadanie pola górniczego.

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘGLOWEGO
W ŻABRZU

Kamień graniczny B.F.G pola górniczego kop. rudy cynku „Beschert - Freude Grube” („Niosący Radość”), osadzony w 1844 roku, w pobliżu Stolarzowic (Bytom), drugi z czterech kamieni wyznaczających pole.

Cenny metal - cynk

Właścicielami kopalni galmanu „Beschert - Freude” był koncern górniczy Georg von Giesche Erben oraz Franz von Ballestrem. Zapotrzebowanie na galman rośnie wraz ze zbrojeniami. Z rudy tej wytapiano cynk, który był następnie składnikiem stopu używanego w produkcji łusek do pocisków. Hrabia Franz von Ballestrem pozostawił po sobie pamięć właściciela troszczącego się o swoich pracowników. W koloniach zakładowych zamieszkiwanych przez jego pracowników panowały bardzo dobre warunki socjalne.

„Kamienie milowe górnictwa” – ścieżka edukacyjna

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘGLOWEGO
W ŻABRZU

Kamień graniczny B.C.G pola górniczego kop. rudy cynku „Bally Castle Grube” („Zamek Bally”), osadzony w 1845 roku, między Miechowicami a Suchą Górą.

Pan na włościach

Nazwa kopalni pochodzi od nazwiska właściciela zamku w Chudowie. Aleksander von Bally był posiadaczem ziemskim oraz przemysłowcem zajmującym się poszukiwaniem i wydobywaniem węgla. Z jego nadania powstała kopalnia „Victor” w Załężu (Katowice). Kolejnym właścicielem zamku w Chudowie zastał Karol Godula. W tym samym czasie Godula nabył nową kopalnię cynku w okolicach Miechowic, którą nazwał „Zamkiem Ballego”.

„Kamienie milowe górnictwa” – ścieżka edukacyjna

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘLOWEGO
W ŻABRZU

Kamień graniczny F.G pola górniczego kop. rudy cynku „Freundschaft Grube” („Przyjaźń”), osadzony w XIX wieku, w pobliżu Radzionkowa, był piątym kamieniem wyznaczającym to pole.

Braterska „Przyjaźń”

Właścicielami kopalni byli bracia Guidotto Henckel von Donnersmarck ze Świerklańca oraz Kraft Henckel von Donnersmarck z Rept, synowie hrabiego Guido Henckel von Donnersmarck. Od imienia ojca (Guido) pochodzi nazwa zabytkowej kopalni „Guido”. Ziemie wokół Bytomia i Tarnowskich Gór, a także ogromna liczba zakładów przemysłowych, były własnością tego bogatego magnackiego rodu. Po śmierci ojca synowie Guidotto i Kraft zarządzali wspólnie odziedziczonym majątkiem. Byli właścicielami rezydencji w Reptach i w Świerklańcu.

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘLOWEGO
W ŻABRZU

Kamień graniczny H.3 KG pola górniczego kop. węgla kamiennego – „Heilige 3 Könige Grube” („Świętych Trzech Króli”), osadzony w 1840 roku w okolicach tzw. Załęskiej Hałdy w Katowicach.

Mędrcy świata...

Nazwa kopalni „Świętych Trzech Króli” albo „Święci Trzej Królowie” najprawdopodobniej pochodzi od święta Trzech Króli obchodzonego w styczniu. Być może w tym czasie nastąpiło wymierzenie granic kopalni. Kopalnia funkcjonowała jako samodzielny zakład. Następnie została przyłączona do kopalni „Hugo – Zwang”. Właścicielem był Hugo Henckel von Donnersmarck. Kopalnie były zaczątkiem kopalni „Nowy Wirek”.

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘGLOWEGO
W ŻABRZU

Kamień graniczny A.G pola górniczego kop. węgla kamiennego – „Adam Grube”(kop. Adam”), osadzony w 1842 roku, w okolicach tzw. Załęskiej Hałdy w Katowicach.

Adam i Ewa

Pole górnicze kopalni „Adam” należało do właściciela ziemi załęskiej Leobela Freunda. Nazwa kopalni najprawdopodobniej pochodzi od nazwiska prowadzącego w tym rejonie poszukiwania. Kopalnia zmieniała właścicieli. Ostatecznie jedynym udziałowcem został Karol Godula. Pole zostało połączone z polami „Kleofas”, „Ewa”, „Jenny”, „Joseph” i „Rinaldo” wchodząc w obszar kopalni „Kleofas”.

„Kamienie milowe górnictwa” – ścieżka edukacyjna

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘGLOWEGO
W ZABRZU

Kamień graniczny M.G pola górniczego kop. węgla kamiennego „Mammouth Grube” („Mamut”), osadzony w 1857 roku, w okolicach tzw. Załęskiej Hałdy w Katowicach.

Kopalnia Mamut

Pole górnicze „Mamut” było własnością przemysłowca Gustawa Ruffera, Wilhelma Eklera z Zabrze oraz Waleski von Tiele. Waleska posiadała połowę udziałów w kopalni. Z biegiem lat kilkakrotnie zmieniali się właściciele, odsprzedając lub dziedzicząc swoje udziały. Ostatecznie pole zostało wcielone do nieistniejącej już kopalni „Ferdynand” („Katowice”). Pochodzenie nazwy kopalni pozostaje w sferze domysłu.

„Kamienie milowe górnictwa” – ścieżka edukacyjna

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘLOWEGO
W ŻABRZU

Kamień graniczny R.G pola górniczego kop. węgla kamiennego „Rinaldo Grube” (kop. „Rinaldo”), osadzony w 1857 roku w okolicach tzw. Załęskiej Hałdy w Katowicach, czwarty kamień pola górniczego.

Imię Kleofas

Pierwszym właścicielem kopalni „Rinaldo” był burmistrz Tarnowskich Gór Antoni Klausa. Odprzedał on swoje udziały Karolowi Goduli, który nowy nabytek wraz z innymi polami przyłączył do swojej kopalni „Kleofas”. Nazwa kopalni pochodzi od imienia św. Kleofasa. Wyboru patrona dokonał Godula w okresie świąt wielkanocnych. Uczestnicząc we mszy świętej, usłyszał jak w trakcie czytania Ewangelii padło imię Kleofas. Stąd największa z załęskich kopalń nosi imię tego świętego.

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘLOWEGO
W ŻABRZU

Kamień graniczny T.H.G pola górniczego kop. węgla kamiennego „Teichmannshoffnung Grube” („Nadzieja Teichmanna”), osadzony w 1859 roku, w Szopienicach, siódmy kamień pola górniczego.

Właściciele Katowic

Współwłaścicielką kopalni „Nadzieja Teichmanna” była Waleska von Tiele–Winckler. Waleska była córką Franciszka Wincklera właściciela ziemi katowickiej i mysłowickiej. Franciszek Winckler przez wielu uważany jest za twórcę miasta Katowice. Waleska odziedziczyła rodzinny majątek. Wraz z mężem znacznie go powiększyła, kontynuując dzieło ojca. Pole kopalni „Nadzieja Teichmanna” weszło później w skład kopalni „Wieczorek”.

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘGLOWEGO
W ŻABRZU

Kamień graniczny K.F.G pola górniczego kop. węgla kamiennego „Kleine Franziska Grube” („Mała Franciszka”), osadzony w 1860 roku, w okolicach tzw. Załęskiej Hałdy w Katowicach, drugi kamień pola górniczego.

Na cześć córki

Pole górnicze kopalni „Mała Franciszka” nadane zostało przez właścicieli Katowic radcy górniczemu Leonhardowi Erbreichowi. Nazwa kopalni pochodzi od imienia najmłodszej córki przemysłowca. Współwłaścicielem pola była Maria von Winckler–Domes. W krótkim czasie od nadania, pole skonsolidowano z kopalnią „Arcona”. Konsolidacja polega na łączeniu pól górniczych w jeden większy obszar wydobywczy. Ostatecznie kopalnia „Arcona” została częścią kopalni „Ferdynand” (Katowice).

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘGLOWEGO
W ZABRZU

Kamień graniczny H.G pola górniczego kop. węgla kamiennego „Charlotte Grube” („Szarlota”), osadzony w 1861 roku, w okolicach tzw. Załęskiej Hałdy w Katowicach, szósty kamień pola górniczego.

W którym to roku?

Kopalnia „Charlotte” powstała w 1792 roku. Właścicielem był przemysłowiec z Tarnowskich Gór Wilhelm Jeanker. Nazwa kopalni pochodzi od imienia jego córki. Następny właściciel Gustaw von Kramsta łączy kopalnię Charlotte z kopalnią „Victor” w jeden zakład górniczy. Pola górnicze „Charlotte” i „Victor” weszły w skład współczesnej kopalni „Wujek”. W 1861 roku, wyznaczając granice skonsolidowanej kopalni „Victor”, uzupełniono najprawdopodobniej jeden brakujący kamień, stąd na kamieniu widnieje rok 1861 .

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘGLOWEGO
W ŻABRZU

Kamień graniczny P.G pola górniczego kop. węgla kamiennego „Pfarrfeld Grube” („Pole Farne”), osadzony w 1861 roku, w okolicach tzw. Załęskiej Hałdy w Katowicach, piąty kamień pola górniczego.

Na gruntach kościelnych

Nazwa kopalni „Pole Farne” najprawdopodobniej pochodzi od tego, że powierzchnia gruntów, na których wyznaczono pole kopalni, była własnością kościelną. Właścicielem pola była Waleska von Tiele–Winckler. Pole należało do tzw. pól rezerwowych, czyli obszarów, gdzie nie prowadziło się eksploatacji górniczej. Z pola „Pfarrfeld” odsprzedano część obszaru, z którego wydzielono pole górnicze „Giesche”. Pola górnicze „Pfarrfeld” i „Giesche” weszły w skład nieistniejącej już kopalni „Ferdynand” („Katowice”).

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘGLOWEGO
W ZABRZU

Kamień graniczny G.F.G pola górniczego kop. węgla kamiennego „Goldener Frieden Grube” („Złoty Pokój”), osadzony w 1858 roku, w pobliżu gminy Ornontowice, trzeci kamień pola górniczego.

Kamień ocalony

Pole górnicze „Złoty Pokój” posiadało kształt prostokąta. Oznaczone było czterema kamieniami granicznymi. Kamień jest trzecim w kolejności kamieniem wyznaczającym to pole. Kopalnia obejmowała część wsi Ornontowice oraz część lasu w okolicy Solarni. Kamień został odnaleziony przez mieszkańca Ornontowic w pobliskim lesie. O cennym znalezisku powiadomił on Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu. Dzięki temu kamień został uratowany przed zniszczeniem i zatraceniem.

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘGLOWEGO
W ŻABRZU

Kamień graniczny E.G pola górniczego kop. węgla kamiennego „Engelbert Grube” (kop. „Engelbert”), osadzony w 1859 roku we wsi Chudów.

Chudów to więcej niż zamek

Pole kopalni „Engelbert” było najbardziej wysuniętym na północ od Chudowa i Ornontowic. W połowie XIX wieku w rejonie tym powstało wiele kopalni. Były to małe i prymitywne zakłady. Jedno z najstarszych nadań uzyskała kopalnia „Leopold” w Ornontowicach. Obecnie złoża węgla zalegające pod Chudowem należą do obszaru wydobywczego kopalni „Budryk”. W Chudowie przy granicy obszaru górniczego „Budryk” zlokalizowany jest szyb pomocniczy tej kopalni.

PARK ¹²C

SZTOLNIA
KRÓLOWA
LUIZA

MUZEUM
GÓRNICTWA
WĘLOWEGO
W ŻABRZU

Kamień graniczny pola górniczego kop. węgla kamiennego „Paula Peter Grube” („Piotr i Paweł”), osadzony w 1825 roku w Gorcach koło Wałbrzysza, piąty kamień pola górniczego.

Kamień inny niż wszystkie

Pole kopalni „Piotr i Paweł” było częścią kopalni „Abendröthe” („Zorza Wieczorna”), której współwłaścicielem był książę pszczyński. Następnie pole zostało włączone do kopalni „Victoria” zlikwidowanej w latach 90. XX wieku. Kamień różni się od pozostałych kolorem oraz rozmiarem. Jako jedyny posiada pełną nazwę kopalni wraz z dzienną datą osadzenia „18 may 1825”. Jest najstarszym kamieniem osadzonym na naszej ścieżce.